

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	11
Биография на един биоетик.....	13
Обхватът на настоящия разказ	18

Първа част НАЧАЛА НА БИОЕТИКАТА: МЕСТА И ХОРА

Първа глава

ГОЛЕМИТЕ ВЪПРОСИ НА СЪВЕСТТА:

МЕДИЦИНСКАТА ЕТИКА ПРЕДИ БИОЕТИКАТА.....	23
Дългата традиция на медицинската етика.....	24
Новата медицина	36
Десетилетието на конференциите.....	39
От конференции към центрове.....	49
Центъра „Хейстингс“	50
Институтът „Кенеди“	53
Общество за здраве и човешки ценности	56
Един разговор.....	59
Бележки	61

Втора глава

ТЕОЛОЗИТЕ: ПРЕОТКРИВАНЕ НА ТРАДИЦИЯТА

Римокатолическа морална теология.....	71
Протестантска теологическа етика	74
Тримата теолози.....	80
Образованието на етиците.....	101
Бележки	104

Трета глава

ФИЛОСОФИТЕ: ИЗЯСНЯВАНЕ НА ПОНЯТИЯТА	114
Философия на морала	114
<i>Американската философия на морала</i>	116
<i>Метаетика</i>	123
Философияте и моралните проблеми на новата медицина ...	127

Диалогът между философия и теология	136
Бележки	139

Четвърта глава

БИОЕТИЧЕСКИТЕ КОМИСИИ:

УПРАВЛЕНИЕ И БИОЕТИКА, 1974-1983 Г.	147
Изслушванията на Мондейл от 1968 г.	147
Изслушванията на Кенеди от 1973 г.	153
Национална комисия за защита на пациентите,	161
подложени на биомедицински и поведенчески	161
изследвания, 1974-1978 г.	161
Надзорен съвет по етика към Министерството	173
на здравеопазването, образованието	173
и социалните грижи, 1978-1980 г.	173
Президентска комисия за проучване	
на етическите въпроси в медицината,	
биомедицинските и поведенческите изследвания,	
1980-1983 г.	175
Сравнение между двете комисии	187
Бележки	192

Втора част

НАЧАЛА НА БИОЕТИКАТА: ПРОБЛЕМИТЕ

Пета глава

ОПАСНИ ЕКСПЕРИМЕНТИ: ЕТИКА

НА НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ ВЪРХУ ХОРА	198
Опасни експерименти.....	199
Научна медицина и експерименти	200
Процесът пред Международния трибунал в Нюрнберг	210
Казусът с талидомида	220
Националният здравен институт	
и законодателното уреждане на научните изследвания	223
Разкритията от Тъскиги.....	230
Етици и експерименти.....	232
Националната комисия.....	236
Научни изследвания върху деца	239
Научни изследвания върху затворници	243
Експериментите върху хора и общественият дебат.....	245

Заклучение.....	246
Бележки	247

Шеста глава

МОДИФИЦИРАНЕ НА ЖИВОТА:

ГЕНЕТИКА И ЕТИКА.....	256
Евгеника.....	258
Научна генетика.....	266
Медицинска генетика	272
Молекулярна биология	280
Модифициране на живота	284
Картиране на човешкия геном	289
Заклучение.....	292
Бележки	292

Седма глава

ЧУДОТО НА МОДЕРНАТА МЕДИЦИНА:

ЕТИКА НА ТРАНСПЛАНТАЦИЯТА И ИЗПОЛЗВАНЕТО НА

ИЗКУСТВЕНИ ОРГАНИ.....	299
Бъбречни трансплантации.....	300
Сърдечни трансплантации.....	305
Трансплантацията: осакатяване или дар?	307
Набавяне на органи.....	312
Изкуственото сърце	317
Достъп до недостигащи ресурси	322
Достъп до трансплантация и други здравни услуги.....	332
Заклучение.....	341
Бележки	342

Осма глава

КОЙ ТРЯБВА ДА ЖИВЕЕ?

КОЙ ТРЯБВА ДА УМРЕ?

ЕТИКА НА СМЪРТТА И УМИРАНЕТО.....	353
Дефиниране и установяване на смъртта	355
Харвардската дефиниция за мозъчна смърт.....	361
Президентската комисия: дефиниране на смъртта.....	367
Интензивни грижи за новородени.....	370
Бебето Доу	377
Кардиопулмонална ресусцитация.....	382
Интензивни грижи за възрастни.....	385

Да допуснеш смъртта.....	390
Решение за отказ от животоподдържащо лечение:	393
президентската комисия.....	393
Евтаназия или подпомогнато самоубийство.....	396
Смърт, биоетика и право.....	403
Заключение.....	409
Бележки.....	410

Девета глава

ПРЕКРАСНИЯТ НОВ СВЯТ: ЕТИКА

НА ЧОВЕШКОТО ВЪЗПРОИЗВОДСТВО.....	425
Абортът.....	429
Контрацепция.....	448
Репродуктивни технологии.....	459
Бележки.....	477

Трета част

ДИСЦИПЛИНА, ДИСКУРС И ЕТОС

Десета глава

БИОЕТИКАТА КАТО НАУЧНА ДИСЦИПЛИНА	489
Биоетиката като дисциплина.....	489
В търсене на теория.....	491
Принципи.....	499
Методология.....	510
Биоетика, право и други научни дисциплини.....	515
Заключение.....	519
Бележки.....	520

Единадесета глава

БИОЕТИЧЕСКИТЕ ДЕБАТИ	529
Споделено взимане на решения.....	531
Преподаване на биоетика.....	538
Болнични етични комисии.....	545
Клинична етика.....	549
Общностни дебати.....	552
Гражданските движения	
като част от общностните дискусии.....	554
Медийна биоетика.....	558
Заключение.....	560
Бележки.....	560

Дванадесета глава

БИОЕТИКАТА:

В АМЕРИКА И ПО СВЕТА	567
Биоетиката извън САЩ	568
Биоетиката и историците	573
Американският либерализъм и биоетиката	575
Общественият надзор над медицината.....	583
Американският етос.....	584
Морален мелиоризъм	589
Морален индивидуализъм	590
Биоетиката и американският етос.....	593
Бележки	603
ЕПИЛОГ	609
Бележки	622
ИНДЕКС.....	624

ПРЕДГОВОР

Биоетиката е „систематично изследване на моралните измерения – включително моралните интуиции, решения, действия и политики – в науките за живота и здравните грижи, използващо различни етически методологии в интердисциплинарен контекст“^{1*}. Подобно систематично изследване неизбежно се осъществява от учени, които мислят, пишат и преподават съответната научна дисциплина. Такива учени, наричани днес „биоетици“, се появяват през шестдесетте години на XX век. Като професионалисти в различни научни области, те разгръщат биоетиката като нов начин на разглеждане на традиционните проблеми на етиката, свързани с медицината. През следващите години тази дисциплина привлича вниманието на специалистите по здравни грижи и интереса на обществеността. Днес трите професионални асоциации на биоетиците имат около хиляда члена; съществуват двеста различни центъра, факултета и учебни програми по биоетика, като повечето от тях са част от академични институции. Освен това през 1996 г. библиографията по биоетика вече включва 3620 книги, студии и статии².

През седмицата, в която настоящият предговор беше написан, уважаваното научно списание „Нейчър“ [Nature] съобщи, че биоетическият „отрасъл“ отбелязва значителен растеж: правителства и индустриални групировки се нуждаят от съвети, а биоетиците могат да ги предложат, участвайки в комисии и конференции, посредством научни публикации и интервюта в медиите. Авторът на въпросната статия обаче допълва, че „въпреки нарастващото им влияние, съвсем не можем да твърдим със сигурност, че американските биоетици са допринесли съществено за формирането на определена култура в науката или на политическите решения през последните години“³. Изхождайки от това скептично разбиране, описвайки различни исторически събития и позовавайки се на изказванията на самокритично настроени биоетици, въпросната статия се движи по ръба на фактическите и интерпретативни неточности. Не е съвсем вярна тезата, че „нарастващото влияние на биоетиците може да бъде съотнесено с поставеното през 1988 г. начало на проекта

* Бележките на автора се намират в края на всяка глава; бел. б. изд.

за картографиране на човешкия геном“. Неточно е твърдението, че биоетиката „преди тридесет години е водела изолирано съществуване в университетските факултети по теология и философия“. Не е напълно вярно и това, че Националната комисия за защита на пациентите, подложени на биомедицински и поведенчески изследвания, е „създадена в отговор на направеното през 1972 г. откритие, че в продължение на четиридесет години САЩ финансират прословутото изследване на сифилиса в Тъскиги“. Преувеличено е изказването, че ранните текстове, отнасяни днес към биоетиката, „преди време всеки би причислил ... към теологията“. Спорно е също дали наистина „освен няколкото ранни и наистина значими техни победи, едва ли може да бъде показано наличието на конкретно влияние на американските биоетици върху съответните политики“. Несъмнено не е лесно да оценим влиянието на биоетиката върху мисленето, културата, политиката и практиката през последните тридесет години. Подобни оценки винаги са свързани с т.нар. „въпрос на мисионера“: той проповядва много и броят на новопокръстените от него расте, но колко сърца и умове наистина печели? Отговорът на този въпрос предполага адекватна историческа реконструкция на начина, по който това научно поле се появи на бял свят. Време е да напишем неговата история.

През 1992 г. във Вашингтонския университет в Сиатъл поканих шестдесет представители на ранната биоетика, за да си припомним заедно възникването на дисциплината⁴. Те откликнаха с ентузиазъм и четиридесет и шест от тях се включиха в конференцията, която нарекох „Раждането на биоетиката“. Пред публика от около триста души, съставена от специалисти в различни научни дисциплини и обикновени хора, всеки докладчик представи определена тема, към чието разработване тя или той има значими приноси – въпросите на смъртта и умирането, експериментите с хора, генното инженерство, репродуктивните технологии, трансплантациите на органи – разказвайки как и защо е започнал да работи по нея. Участниците в тази конференция бяха пионери за областта в истинския смисъл на думата: те бяха прокарали своя пътека в едно непознато изследователско поле, бяха предложили нови концептуални подходи към непоставяни по-рано въпроси. Те бяха основателите на новата медицинска етика, която по-късно щеше да бъде наречена „биоетика“. Много от идеите в настоящата книга са заимствани, разбира се, с позволението им, от тях⁵.

Въпреки името на конференцията, аз и моите колеги съзнавахме, че една научна дисциплина никога не се „ражда“ в буквалния смисъл на думата, тя израства бавно и постепенно получава онези отличителни белези, които предоставят достатъчно основание да ѝ бъде дадено собствено име. Затова по-правилно би било да кажем, че биоетиката възниква в годините след Втората световна война, като в началото е израз на неясно безпокойство за неприятните последици от напредъка на биомедицинските науки, постепенно добил вътрешна съгласуваност и оформил се като отделна научна дисциплина. Макар че се занимава с етически въпроси, поставени от медицината и науката, биоетиката се различава съществено от един друг подход към въпросите на етиката и медицината, наричан „медицинска етика“ и неизменно присъствал в двадесет и пет вековната история на западноевропейския свят. Целта на настоящата книга е да открие източниците и да проследи развитието на идеите и институциите, към които се отнася името „биоетика“.

Биография на един биоетик

Биографиите на първите биоетици и раждането на биоетиката са тясно свързани. Повратните точки в професионалната кариера са съпътствани от събития в заобикалящия ни свят на медицина, наука и етика; тези събития се анализират от хора, чиято академична кариера ги е приучила да ги тематизират по определен начин. Всеки от основателите на биоетиката има своя история. И макар всяка от тези истории да е уникална, налице са и много общи черти. Почти всички ние сме учени с образование в класическите дисциплини, които средновековните университети завещаха на днешните образователни институции: философия, теология, право и медицина. Повечето от нас не са проявявали интерес към етическите въпроси в медицината и биологическите науки, преди да се натъкнат на един или друг интересен проблем, привличащ вниманието. Повечето от нас е трябвало да си проправят път в непознатия свят на медицината и здравните грижи и да заслужат своето място в него. Много от нас са създали научни звена, които често, но не винаги, са ставали част от медицинските факултети. Започнахме да се срещаме и опознаваме по конференции и симпозиуми. Пишихме, изнасяхме лекции, преподавахме, записвахме разсъжденията си и по този начин поставихме началото на област на изследвания и на

